

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

ТОШКЕНТ МОЛИЯ ИНСТИТУТИ

МОЛИЯ ИНЖИНИРИНГ ФАКУЛЬТЕТИ

МУСТАҚИЛ ИШ

Мавзу: Давлат инвестиция дастури

Бажарди: _____

Текширди: _____

Тошкент – 2010 йил

Мавзу: Давлат инвестиция дастури

Режа:

- 1.Инвестиция дастурининг моҳияти, аҳамияти, уни шакллантириш-нинг асосий тамойиллари ва устувор йўналишлари.**
- 2.Инвестиция дастурининг таркиби ва уни шакллантириш босқичлари.**
- 3.Инвестиция дастурларининг амалга оширилиши мониторинги.**

- 1.Инвестиция дастурининг моҳияти, аҳамияти, уни шакллантириш-нинг асосий тамойиллари ва устувор йўналишлари.**

Инвестиция дастури (кейинги ўринларда дастур деб аталади) – бу Республика иқтисодиётини барқарор ва тадрижий ривожлантиришга эришишга, табиий, минерал хом-ашё, молиявий, моддий ва меҳнат ресурсларидан оқилона фойдаланиш йўли билан Республиканинг айрим тармоқлари ва минтақаларини таркибий ўзгартиришнинг асосий устуворликларини ва стратегик вазифаларини амалга оширишга йўналтирилган бир - бири билан ўзаро боғланган чора – тадбирлар комплекси.

Ўзбекистонда инвестиция дастурининг устуворликларини белгилашда ва мамлакатимизга чет эл капиталини жалб этишда давлатнинг устуворлиги сақланиб келинмоқда. Биринчи босқичда (1992 – 1993 йиллар) ислохотлар сиёсатида кенг инвестициялар дастури ва давлат корхоналарига марказлаштирилган кредитлар ажратиш назарда тутилди, бу эса каттагина бюджет тақчиллигига олиб келди. Иккинчи босқичда (1994 – 1996 йиллар) ислохотлар сиёсати бюджет бошқарувини кенгайтиришга қаратилган қаттиқ молия сиёсати билан ажралиб турди. Ислохотларнинг учинчи босқичида (1997 – 1999 йиллар) савдо ва валюта чеклашларининг кучайиши, очиқ валюта курсининг жорий қилиниши, молия секторини ислох қилиш, солиқ тизимини мустаҳкамлаш, импорт қатъий чеклашларнинг жорий қилиниши билан тавсифланди. Ислохотларнинг hozirgi босқичида савдо, валюта чеклашларини эркинлаштириш ва солиқ ислохотларини ўтказиш (солиқларнинг рағбатлантирувчи ролини ошириш) қишлоқ хўжалиги ва молия секторини ислох қилиш йирик корхоналарни хусусийлаштириш суъатларини жадаллаштириш, иқтисодиётни монополиядан чиқариш ва яшашга қобил давлат корхоналарини қайта ташкил қилиш ҳамда зарар кўриб ишлайдиганларни тугатиш ва бошқаларни назарда тутди.

Ўзбекистон Республикаси инвестиция дастури республикани ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш прогнозларининг таркибий қисми ҳисобланади ва давлат инвестиция сиёсатининг устувор йўналишларини акс эттиради. Шу билан бирга инвестиция дастури лойиҳа-кидирув ишларидан бошлаб мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг умумдавлат дастурлари бажарилишини таъминлаш учун объектни фойдаланишга топширишгача бўлган босқичларни ҳисобга олган ҳолда, инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш муддатларини ва молиялаштириш манбаларини ҳисобга олиб, ҳар йили дастурнинг асосий кўрсаткичлари аниқлаштирилган ва аниқ рўйхати янгиланган ҳолда 3 йиллик даврга шакллантирилади.

Инвестиция дастурини шакллантиришнинг асосий тамойиллари бўлиб қуйидагилар ҳисобланади:

- инвестиция жараёнларини бошқариш соҳасида давлат сиёсатини амалга ошириш, мақбул шартларда хорижий инвестицияларни ва кредитларни жалб этиш, шунингдек лойиҳаларни танлаб олиш ва уларнинг амалга оширилиши мониторингини олиб бориш асосида улардан самарали фойдаланиш механизмини яратиш;

- белгиланган давлат устуворликлари асосида энг муҳим тармоқларини ва фаолият соҳаларни қўллаб қувватлаш;

- ижтимоий аҳамиятга эга бўлган тармоқларни (таълим, солиқни сақлаш) биринчи навбатда, молиялаштириш;

- минерал хом-ашё ресурсларини ва қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини чуқур қайта ишлашни, тайёр маҳсулотни ташқи бозорда рақобатбардошлигиги даражага етказишга йўналтирилган ишлаб чиқаришни жадал ривожлантиришга қаратилган инвестиция лойиҳаларини қўллаб қувватлаш;

- транспорт инфратузилмасини ривожлантириш ва такомиллаштириш;

- таркибий ўзгаришлар вазифалари ва амалга оширилаётган инвестиция сиёсатига мувофиқ маблағ қўйишнинг ўзаро манфаатлилиги асосида хорижий сармояларни жалб қилиш, томонларнинг инвестиция мажбуриятлари асосида шартномалар тузиш амалиётини жорий этиш;

- инвестиция лойиҳаларни инвестиция дастурининг аниқ рўйхатига олдиндан белгиланган мезонлар асосида киритиш;

- илгари бошланган объектларни тугаллаш учун марказлаштирилган инвестицияларни, биринчи навбатда, ажратиш.

Лойиҳаларни танлаб олишда уларнинг самарадорлиги, республика иқтисодиёти айрим тармоқларини ва минтақаларини ривожлантириш устуворликлари, маҳсулот сотиш кўрсаткичлари, шу жумладан экспортга йўналтирилганлик, бутловчи буюмлар ва компонентлар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштиришда қатнашиш ва шу кабилар асосий мезонлар ҳисобланади.

Инвестиция дастурида лойиҳанинг баҳолаш қиймати, тугалланмаган қурилиши ва қурилишни тугаллаш ҳамда фойдаланишга топшириш учун йиллар бўйича жорий нархларда молиялаштиришга эҳтиёж, молиялаштиришнинг тасдиқланган манбалари тўғрисидаги маълумотлар кўрсатилади.

Инвестиция дастурини ишлаб чиқишда йирик ва ўта муҳим лойиҳалар алоҳида, катта бўлмаган бир типдаги лойиҳалар яхлит киритилиши мумкин (масалан: мактаблар, қишлоқ, врачлик пунктлари қурилиши ва бошқалар).

Инвестиция дастурини ишлаб чиқиш ва амалга ошириши бўйича барча ишларни Ўзбекистон Республикаси иқтисодиёт вазирлиги мувофиқлаштириб боради.

Инвестиция дастури Ўзбекистон Республикаси Президентининг тегишли қарори билан тасдиқланади.

Ўзбекистон Республикаси инвестиция дастурида назарда тутилган капитал қурилишни маблағ билан таъминлаш ва уни кредитлаш ишлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Капитал қурилишда хўжалик муносабатлари механизмини такомиллаштириш чора – тадбирлари тўғрисида”ги

қарорида кўрсатилган тартибда асосан амалга оширилади. Унга мувофиқ инвестиция лойиҳасини марказлаштирилган манбалар ҳисобига маблағ билан таъминлаш ҳар қайси объект бўйича ажратилган капитал қўйилмалар лимитлар доирасида қатъий амал қилган ҳолда Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги ва Молия вазирлиги билан келишилган қурилишларнинг аниқ мўлжалли рўйхати ва қурилишларнинг белгиланган тартибда тасдиқланган титул рўйхати асосида амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикасининг инвестиция дастури бу давлат томонидан хорижий инвестицияларни қўллаб қувватлаш учун устувор ва биринчи галда бажарилиши керак бўлган давлат томонидан рағбатлантирилувчи йўналишларни ишлаб чиқиш воситасида амалга ошириладиган чора - тадбирлар ҳамда хорижий инвесторлар учун қулай инвестиция муҳитини яратиш ва улар киритган маблағларнинг юқори иқтисодий самарадорлигига эришиш учун мукамал ҳуқуқий база, тегишли институтлар яратиш тизимидир.

Устувор йўналишларга қуйидагиларни киритиш мумкин:

Биринчи устувор йўналиш – оммавий турар жой қурилиши;

Иккинчи устувор йўналиш – замонавий коммуникация воситалари, транспорт ва алоқа воситаларини ишлаб чиқариш, транспорт ва информация тармоқларини яратиш ва модернизация қилиш;

Учинчи устувор йўналиш - юқори технологиялар. Юқори технологик ва жаҳон бозорларида рақобатбардош, импорт молларининг ўрнини боса оладиган товарларни ишлаб чиқаришни ташкил этиш;

Тўртинчи устувор йўналиш – захираларни тежовчи экологик тоза технологиялар. Минерал бойликларни ер остидан қазиб олиш ва табиий хом – ашёни тўлиқ ва комплекс қайта ишлаш учун энг янги фан – техника ютуқларидан фойдаланиш;

Бешинчи устувор йўналиш – фермерлик ва деҳқон хўжаликлари тармоғи, ишлаб чиқариш, қайта ишлаш, қадоқлаш, транспортировка қилиш, сотиш ва шифобахш қўшилмалари бўлган экологик ва озиқ-овқат маҳсулотлари бўйича андозаларга амал қилган ҳолда назорат қилиш технологиясини ўзлаштириб олган қайта ишловчи ва савдо корхоналарнинг кўмағи асосида экологик тоза озиқ-овқат маҳсулотларини чиқариш.

2. Инвестиция дастурининг таркиби ва уни шакллантириш босқичлари.

Ҳар йилги Ўзбекистон Давлат инвестиция дастурининг қабул қилиниши алоҳида инвесторларнинг имкониятларини ва режаларини мувофиқлаштириш имконини беради. Ўзбекистон Давлат инвестиция дастурлари инвесторлар учун ишлаб чиқариш тармоқлари ва йирик инвестиция лойиҳалари тўғрисида янги маълумотлар берувчи манба сифатида ҳам аҳамиятлидир.

Инвестиция дастурининг таҳлилий қисми республика иқтисодиётини ривожлантиришнинг асосий макроиқтисодий кўрсаткичлари билан ўзаро боғланган ҳолдаги капитал қўйилмалар хажмлари ва молиялаштириш манбаларини асослашдан, дастур самарадорлигини баҳолаш, лойиҳаларни танлаб олиш мезонларидан иборат бўлади.

Дастурнинг тахлилий қисми таркибида инвестицияларнинг такрор ишлаб чиқариш ва технологик таркибини ҳисобга олган ҳолда, умуман Дастурда, иқтисодиёт секторлари ва тармоқлари, молиялаштириш манбалари ва ҳудудлар, амалга ошириш йўллари бўйича капитал қўйилмалар таркиби белгиланади.

Дастурнинг янги ички маҳсулот ўсишига, иқтисодиётнинг тармоқ ва ҳудудий ўзгаришига ва импорт таркибига, ишлаб чиқариш қувватларини ва ижтимоий соҳа объектларини ишга тушириш ҳажмларига таъсирининг прогнозлаштирилган натижалари ҳисоб-китоб қилинади.

Дастурнинг барча ҳисоб-китоблари тадрижий тарзда, республикани уч йиллик даврда ижтимоий - иқтисодий ривожлантириш прогнозлари ва инвестиция лойиҳаларининг аниқ дастури асосида ишлаб чиқилади.

Дастурнинг аниқ рўйхатиға марказлаштирилган манбалар, ҳукумат кафолати остида бериладиган хорижий кредитлар ва тўғридан – тўғри хорижий инвестициялар ҳисобига амалга ошириладиган инвестиция лойиҳалари киритилади.

Дастурнинг аниқ рўйхати қуйидагилардан иборат бўлади:

- иқтисодиётни, ижтимоий соҳани ва мамлакат мудофа қудратини таркибий ўзгартиришни таъминловчи республика иқтисодиёти устувор йўналишларини ривожлантириш дастурларини молиялаштиришга йўналтириладиган марказлаштирилган инвестициялар лимитларидан;

- хорижий инвестициялар ва ҳукумат кафолати остида кредитларни жалб этган ҳолда амалга ошириладиган инвестиция лойиҳаларининг аниқ дастуридан;

- тўғридан – тўғри хорижий инвестициялар ва кредитларни жалб этган ҳолда амалга ошириладиган инвестиция лойиҳаларининг аниқ дастуридан;

- устувор инвестиция таклифларининг йиғма рўйхатидан иборат бўлади.

Ижтимоий соҳа объектларининг прогнозлаштирилаётган ҳажмлари дастурга йириклаштирилган, буюртмачилар ва объектлар бўйича тақсимланмаган ҳолда киритилади.

Қуйидагилар лойиҳаларни амалга оширишнинг биринчи йилда уларни аниқ дастурга киритишнинг мажбурий шартлари ҳисобланади.

- белгиланган тартибда тасдиқланган лойиҳанинг (инвестиция лойиҳасининг техник-иқтисодий асослашлари, техник-иқтисодий ҳисоб-китоблари) мавжуд бўлиши;

- молиялаштириш манбаларининг ва кредитларнинг шартномада белгиланган муддатда қайтарилишининг тасдиқланиши.

Аниқ дастурни шакллантириш жараёни ҳар бир лойиҳа бўйича батавсил ахборот тайёрлаш, лойиҳани устуворлиги бўйича танлаб олиш ва рўйхатни шакллантиришдан иборат бўлади.

Ҳар бир лойиҳа (лойиҳалар гуруҳи) бўйича ахборот буюртмачи томонидан тайёрланади ҳамда унда қуйидагилар бўлади:

- белгиланган шаклдаги лойиҳа паспорти;

- лойиҳани амалга ошириш режа-жадвали;

- аниқ дастурни шакллантириш санасида лойиҳани амалга оширишнинг ҳолати тўғрисидаги батавсил ахборот – муҳитга таъсирини баҳолашни;

- ишлаб чиқариш ва ижтимоий мулоҳазаларга кўра самарадорликни ва амалга ошириш имкониятларини баҳолашни, ташкилий тадбирларнинг кўламини;

- маҳсулотга талаб ҳажми ва хусусиятини;
- ечимнинг муқобил вариантлари мавжудлигини, шу жумладан фаолият кўрсатаётган корхоналарни реконструкция қилиш йўли билан ;
- асосий материаллар ва ишчи кучи ресурсларининг мавжудлигини;
- инвестиция харажатларини миқдорини ўзига олади.

Аниқ лойиҳа уни амалга ошириш мақсадга мувофиқлигидан, унинг иқтисодий ва молиявий самарадорлигидан, ишлаб чиқариш ва ижтимоий мулоҳазаларга кўра амалга ошириш имкониятлари ва мақбуллигидан, тармоқни ривожлантиришнинг стратегик вазифаларига мувофиқлигидан келиб чиққан ҳолда босқичма-босқич танлаб олинади:

- биринчи босқичда – лойиҳа аниқ тармоқ ва минтақани ривожлантириш устуворликларидан келиб чиққан ҳолда олдиндан баҳоланади;
- иккинчи босқичда – лойиҳа иқтисодиётнинг айрим тармоқлари ва минтақаларини ривожлантириш устуворликлардан келиб чиққан ҳолда, танлаб олинади.

Аниқ дастурга иқтисодий жиҳатдан самарасиз инвестицион лойиҳаларни, шунингдек, илгари жалб қилинган кредитлар бўйича муддати ўтказиб юборилган қарзи бўлган корхоналар лойиҳаларни киритиш таъқиқланади.

Қуйидагилар биринчи босқичда лойиҳанинг устиворлигини белгилашнинг мезонлари ҳисобланади:

- лойиҳанинг тармоқни ривожлантириш стратегиясига мувофиқлиги;
- молиявий ва иқтисодий самарадорлик;
- маҳаллий хом – ашёдан ва бутловчи буюмлардан фойдаланиш даражаси;
- тайёрланган мутахасссларнинг мавжудлиги;
- лойиҳанинг амалга оширишга тайёрланганлиги даражаси;
- ишга туширилгандан кейин фойдаланиш харажатлари.

Ҳар бир мезоннинг муҳимлиги даражаси тармоқни ривожлантириш стратегиясини ҳисобга олган ҳолда Ўзбекистон Республикаси иқтисодиёт вазирлиги томонидан белгиланади.

Иккинчи босқичда уч йиллик даврда республика иқтисодиётидаги таркибий ўзгартиришлар прогнози мувофиқ кўшимча равишда қуйидаги мезонлар ҳисобга олинади:

- тармоқ (минтақа) нинг истиқболдаги прогноз ўсиш суръатлари;
- экспорт салоҳиятининг прогноз ўсиш суръатлари;
- тармоқнинг умуман республика бўйича макроиқтисодиёт кўрсаткичларига таъсирининг ўзгариши;
- таркибий омиллар;
- илгари қуйилган инвестициялар самарадорлиги;
- асосий фондлар аҳволи ва қувватлардан фойдаланиш даражаси;
- лойиҳанинг ижтимоий аҳамияти.

Иккинчи босқичда танлаб олиш натижаларига кўра дастурга киритилган объектларнинг аниқ дастури шакллантирилади.

Дастурни ва инвестиция лойиҳаларни амалга оширишнинг биринчи йили кўрсаткичлари мавжуд молиявий ресурслар ва бошқа ресурслар билан ўзаро боғланган бўлиши керак ҳамда биринчи молиявий йилда ўзгартирилмайди.

Дастурни ва инвестиция лойиҳаларни амалга оширишнинг иккинчи ва кейинги йиллари кўрсаткичлари ҳар йили аниқлаштирилиши керак, бунда бошланмаган лойиҳаларни бир қисми янги лойиҳаларда алмаштирилиши мумкин.

Дастурнинг йиғма рўйхатига вазирликлар ва идоралар, Қорақоғистон Республика Вазирлар Кенгаши, вилоятлар, Тошкент шаҳар ҳокимликлари, мулкчилик шаклларида қатъий назар корхоналар ва ташкилотларнинг устивор инвестиция таклифлари киритилади.

Буюртмачилар тасдиқланган инвестиция дастури асосида ваколатли банкларда молиялаштиришни расмийлаштириш учун ҳар йили қурилишларнинг аниқ рўйхатини ва Дастурини амалга оширишнинг иккинчи ва учинчи йилларига киритилган объектлар бўйича лойиҳа-қидирув ишларини аниқ рўйхатини аниқлаштирадilar.

Марказлаштирилган манбалар ва давлат корхоналари маблағлари ҳисобига амалга ошириладиган қурилишларининг аниқ рўйхатлари Иқтисодиёт Вазирлиги ва Молия Вазирлиги билан келишилган ҳолда инвесторлар (буюртмачилар) томонидан тасдиқланган.

Бошқа манбалар ҳисобига амалга ошириладиган қурилишларнинг аниқ рўйхатлари, инвесторлар (буюртмачи) томонидан мустақил равишда тасдиқланади.

Кредит ресурсларни жалб этган ҳолда амалга ошириладиган инвестиция лойиҳаларининг аниқ рўйхатлари тегишли, кредит шартномаси ёки кредитловчи банкнинг ёзма розилиги мавжуд бўлганда тасдиқланади.

Қурилишнинг аниқ рўйхати биринчи йил мобайнида танлов савдолари ёки йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга оширишни мувофиқлаштириш Кенгашининг алоҳида қарорлари бўйича аниқлаштирилиши мумкин.

Истисно ҳолларда, Ўзбекистон Республикаси Иқтисодиёт вазирлиги ва Молия вазирлиги билан келишилган ҳолда танлов савдолари натижаларига кўра “бошқа харажатлар” лимити ҳисобига асбоб-ускуналар харид қилиш лимити аниқлаштирилишига йўл қўйилади.

Қурилишнинг титул рўйхати тасдиқланган лимитлар доирасида қурилишнинг бутун даврига тузилади ва Дастур тасдиқланган кейин 2 ойдан кечиктирилмасдан танлов савдолари натижаларига кўра шакллантирилади.

Дастурдаги қурилишнинг титул рўйхати инвестор (буюртмачи) томонидан пудратчи билан келишган ҳолда тасдиқланади.

Қурилишнинг тасдиқланган рўйхатида капитал қўйилмалар лимитлари бунда, қурилиш-монтаж ишлари, асбоб-ускуналар харид қилиш, лойиҳа – қидирув ишлари харажатлари ва бошқа харажатлар (пудратчи буюртмачилар харажатлари алоҳида кўрсатилади) қурилиш йиллари бўйича тақсимланган ҳолда ажратиб кўрсатилади.

Танлов савдолари натижаларига кўра белгиланган қурилиш қиймати биринчи молиявий йилда харажатлар ортиши прогнозини ҳисобга олиши керак. Биринчи молиявий йилда қурилишнинг титул рўйхатида лойиҳа-қидирув, қурилиш-монтаж ишлари кўрсаткичлари аниқлаштирилишига йўл қўйилмайди.

Инвестиция Дастурига киритиш учун таклифлар тайёрлашда буюртмачилар қуйидаги тартибга амал қилишлари керак:

- Дастурни амалга оширишнинг 1 йилига келгуси йиллар лойиҳа-қидирув

ишларининг аниқ рўйхати ва молиялаштириш билан таъминланган (келгуси йилга ўтувчи ва янгидан бошланаётган) қурилишларнинг аниқ рўйхати тузилади;

- Дастурни амалга оширишнинг 2 йилига унга келгуси йиллар лойиҳа – қидирув ишларининг аниқ рўйхати ва биринчи йилдан ўтувчи қурилишларнинг прогноз рўйхати ва дастурни амалга оширишнинг биринчи йилида лойиҳа хужжатлари тайёрланган ва тасдиқланган, биринчи йилида танлов савдоларига қўйиладиган янгидан бошланадиган объектлар киритилади;

- Дастурнинг амалга оширишнинг учинчи йилида унга келгуси йиллар лойиҳа-қидирув ишларининг аниқ рўйхати ва танлов савдолари натижаларига кўра белгиланган амалга ошириш муддатларини ҳисобга олган ҳолда қиймати белгиланган тартибда аниқлаштирилган биринчи ва иккинчи йилдан ўтувчи қурилишларининг прогноз рўйхати, лойиҳа хужжатлари иккинчи йилдан тайёрланадиган ва тасдиқланадиган янгидан бошланадиган объектлар киритилади.

1 - жадвал

Ўзбекистон Республикаси инвестиция дастурини шакллантириш тартиби.

Босқичлар	Тадбирлар	Муддатлар	Маъсуллар
1 - босқич	Иқтисодиёт вазирлиги уч йиллик даврга Ўзбекистон Республикаси инвестиция дастурига киритиш учун таклифларни тайёрлашга оид методик кўрсатмаларни тармоқ вазирликлари ва идоралари, Қорақалпоғистон Республика, вилоят ва Тошкент шаҳар хокимликларига (кейинги ўринларда буюртмачилар деб аталади) хар йили етказилади.	Апрель	Иқтисодиёт вазирлиги
2 - босқич	Буюртмачилар лойиҳалар бўйича дастлабки ахборотни тайёрлайди, уларни уч йиллик даврда амалга ошириш учун танлаб оладилар ва таклифларни иқтисодиёт вазирлигига тақдим этилади.	Май - Июнь	Буюртмачилар
3-босқич	Иқтисодиёт Вазирлиги таклифларни кўриб чиқилади ва ўртача муддатли даврда аниқ тармоқни ривожлантириш устуворликларига мувофиқ тармоқларни танлаб оладилар.	Июнь-Июль	Иқтисодиёт вазирилигининг тармоқ бўлимлари.
4 - босқич	Иқтисодиёт вазирлиги, Молия вазирлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, (Давархитектқурилиш) кўмитаси ва ваколатли банклар билан биргаликда инвестиция дастурига киритиладиган лойиҳаларни узил-кесил танлаб олади.	Август - Сентябрь	Иқтисодиёт вазирлиги, Молия вазирлиги, Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, “Давархитектқурилиш” кўмитаси, ваколатли банклар
5 - босқич	Инвестиция дастурининг лойиҳаси иқтисодиёт вазирлиги ҳузуридаги бирлашган хайъат томонидан кўриб чиқилади ва унинг қарорига кўра ишлаб чиқиш ва Вазирлиги Маҳкамасининг комплекслари билан келишиш учун ташқи иқтисодий алоқалар ва хорижий инвестициялар	Сентябрь	Иқтисодиёт вазирлиги ҳузуридаги бирлашган хайъат, Вазирлар Маҳкамасининг комплеклари

	департаментга тақдим этилади.		
6 – босқич	Инвестиция дастурининг лойихаси батафсил кўриб чиқилади	Сентябрь - Октябрь	Иқтисодиёт вазирлиги
7 – босқич	Инвестиция дастурининг лойихаси тасдиқлаш учун юборилади.	Октябрь	Президент девони, Вазирлар маҳкамасининг тегишли департаментлари ва комплекслар
8 - босқич	Инвестиция дастурининг амалга оширишнинг биринчи йилига киритиладиган янгидан бошланадиган объектлар бўйича танлов савдолари ўтказилади.	Октябрь - Ноябрь	“Давархитектқурилиш” кўмитаси, буюртмачилар
9 – босқич	Тасдиқланган инвестиция дастурига ва ўтказилган танлов савдоларига мувофиқ белгиланган тартибда шартномалар тузилади, қурилишларнинг аниқ ва титул рўйхатлари, келгуси йиллар лойиҳалаш ишларининг аниқ рўйхатлари тасдиқланади.	Декабрь	Буюртмачилар, пудратчилар

Ҳар бир давлат биринчи навбатда, моддий ишлаб чиқариш соҳасига мамлакат ва чет эл инвесторларини жалб қилиш учун ҳаракат қилмоғи лозим. Ушбу мақсадда муайян инвестиция дастури ишлаб чиқилади ва амалга оширилади, тегишли инвестицион муҳит яратилади.

3. Инвестиция дастурининг амалга оширилиши мониторинги.

Мониторинг, энг аввало, лойиҳани молиялаштиришга маблағ бериш битимига тегишли барча ҳужжатларни ва уларнинг шартлари бажарилишини, уларнинг банк-кредит сиёсатига, қабул қилинган меъёрлар ва тартибларга мувофиқлигини даврий текшириб боришни ўз ичига олади. Навбатдаги қадам қарздорнинг молиявий лаёқатини баҳолаш бўлиб, унинг балансини, фойда ва зарарлар тўғрисидаги ҳисоботини ҳамда мижознинг молиявий – хўжалик фаолиятини тавсифловчи бошқа ҳужжатларни таҳлил қилиш асосида амалга оширилади.

Мониторингнинг яна бир муҳим томони кредитни қоплашнинг иккиламчи манбаи унинг қайтарилишининг таъминотини текшириш ҳисобланади.

Бугунги кунда республикада ҳар йили юзлаб лойиҳаларни молиялаштириш амалга оширилмоқда. Бу лойиҳалар давлат бюджети маблағлари, халқаро молия институтлари кредит линиялари маблағлари ҳисобига, бюджетдан ташқари фондлар, банклар, чет эллик ва хусусий инвесторлар томонидан молиялаштирилган, албатта, бу маблағларининг қайтарилиши ва маълум миқдорда уларнинг фойда билан таъминланиши талаб этилади. Ушбу маблағларнинг муайян фойдаси билан қайтишлигини аниқлаш, текшириб бориш ва таҳлил қилиб туриш учун кредиторлар томонидан, шунингдек мол етказиб берувчилар, хусусан, лизинг, суғурта компаниялари ва кафиллик берувчи ташкилотлар томонидан лойиҳаларнинг мониторинги олиб борилади.

Бугунги кунда Ўзбекистон Республикасида ҳам молиялаштириладиган барча лойиҳалар устидан мониторинг олиб боришнинг умумий тизими жорий қилинган.

Ҳар бир молиялаштирувчи ёки кредитлашни амалга оширувчи ташкилотлар ўзларининг фаолият тури ва хусусиятларидан келиб чиқиб, ўзларига хос бўлган

мониторинг ўтказиш тартибини ишлаб чиқадилар ва шу асосида фаолият юритадилар.

Мониторингнинг мазмуни “кўзгу” деган маънони англатади.

Мониторингни юритишда қуйидагилар кўзда тутилади:

1. Амалга оширилмоқчи бўлган лойиҳада нима ишлаб чиқариш кўзда тутилганлиги.

2. Ишлаб чиқариш жараёнини билишлик, яъни маҳсулот ишлаб чиқариш жараёнини бошидан охиргача кузатиб бориш.

3. Ишлаб чиқариш корхонасининг ташкилий, иқтисодий, ижтимоий, сиёсий ва экологик жиҳатдан асосланиши ва ташкил этилиши.

4. Лойиҳани молиялаштириш манбаларини аниқлаш ва уни молиялаштиришни амалга ошириш.

Мониторинг олиб бориш босқичлари бўлиб қуйидагилар ҳисобланади:

- корхонанинг молиявий – хўжалик фаолияти тўғрисидаги маълумотларни йиғиш ва қайта ишлаш;

- олинган маълумотлар асосида корхоналарнинг молиявий – хўжалик ҳолатини таҳлил этиш;

- таҳлил натижалари бўйича хулосалар қилиш ва таклифлар бериш.

Дастурни амалга оширилиши мониторинги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2000 йил 4 январдаги 1 - сонли қарори билан тасдиқланган Ўзбекистон Республикаси Инвестиция дастурига киритилган лойиҳаларнинг амалга оширилиши устидан давлат мониторинги тўғрисидаги Низомга ва Вазирлар Маҳкамасининг 2005 йил 15 ноябрдаги 251 – сонли “Инвестиция лойиҳаларини тасдиқлаш ва амалга ошириш мониторинги механизмларини такомиллаштириш, мурувват ёрдамида юқларини ва техник кўмаклашиш маблағларини ҳисобга олиш ва назорат қилиш чора – тадбирлари тўғрисида” ги Қарорига мувофиқ амалга оширилади.

Дастурнинг давлат мониторинги:

- инвестиция лойиҳаларни ва биринчи навбатда, марказлаштирилган инвестициялардан фойдаланган ҳолда рўёбга чиқарилаётган инвестиция лойиҳаларини ўз вақтида ва самарали амалга оширилишини таъминлаш;

- лойиҳаларни белгиланган тартибда тасдиқланган параметрларга (техник-иқтисодий асослар, техник-иқтисодий ҳисоб-китоблар), танлов савдолари (тендерлар) шартларига риоя қилиш;

- амалга оширилаётган лойиҳалар бўйича ахборот базасини шакллантириш;

- инвестиция лойиҳаларини амалга оширишда пайдо бўладиган муаммоли масалаларни кузатиб бориш;

- инвестиция иқлимини такомиллаштириш юзасидан таклифлар ишлаб чиқиш мақсадида амалга оширилади.

Мониторинг:

вазирликлар, идоралар томонидан ташаббус кўрсатилган инвестиция лойиҳалари ва таклифлари юзасидан – Вазирлар Маҳкамасининг тегишли ахборот – таҳлил департаментлари билан биргаликда, шунингдек, Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва тошкент шаҳар ҳокимимликлари ҳамда хорижий инвестициялар жалб этилган корхоналар томонидан ташаббус

Қорақалпоғистон Республикаси Вазирлар Кенгаши, вилоятлар ва Тошкент шаҳар ҳокимликлари билан биргаликда ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги томонидан.

Хорижий инвенстициялар иштирокидаги йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш юзасидан – хорижий инвестициялар иштирокидаги стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини амалга ошириш масалалари бўйича Мувофиқлаштирувчи кенгаш томонидан амалга оширилади.

Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги томонидан мониторинг:

- ❖ инвестиция лойиҳалари ташаббускорлари томонидан ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлигига тақдим этиладиган тасдиқланган режа – жадвалларининг бажарилиши тўғрисидаги вхборатларни;

- ❖ Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика кўмитаси томонидан Давлат статистика ишлари дастурида белгиланган ҳажмда ва муддатларда тақдим этиладиган Ўзбекистон Республикаси бўйича хорижий инвестициялар ва кредитлар иштирокидаги инвестиция лойиҳаларининг амалга оширилиши тўғрисидаги йиғма статистика ахборатини;

- ❖ Мавжуд ва потенциал хорижий инвесторлар фаолиятининг норматив – ҳуқуқий базасини такомиллаштириш бўйича уларнинг таклифларини ўрганиш асосида вақти – вақти билан тайёрланадиган инвестиция муҳити шарҳини;

- ❖ Манфаатдор вазирликлар ва идоралар томонидан тақдим этиладиган тезкор ахборотларни;

- ❖ Марказлаштирилган манбалар ҳисобига амалга ошириладиган лойиҳаларни ўз вақтида маблағ билан таъминлаш масалалари бўйича ахборотларни таҳлил қилиш ва умумлаштириш йўли билан амалга оширилади.

Хорижий инвестициялар иштирокидаги йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларининг амалга оширилиши мониторинги Мувофиқлаштирувчи кенгаш томонидан:

Тасдиқланган режа – жадваллар бажарилишини, лойиҳаларни амалга ошириш юзасидан зарур ишлар комплексини олиб боришнинг технологик изчиллигига риоя этилишини назорат қилиш;

Техник – иқтисодий асослашларининг асосий қоидаларини кўриб чиқиш, лойиҳаларни амалга ошириш мумкинлиги юзасидан умумий қарорлар қабул қилиш;

Алоҳида йирик лойиҳалар, шу жумладан техник – иқтисодий асослашлар кўрсаткичларига нисбатан лойиҳаларнинг қимматлашиши ёки арзонланиши мумкинлигини ҳисобга олган ҳолда базавий лойиҳалаштиришни тасдиқлаш;

Марказлаштирилган манбалар ҳисобига ажратиладиган маблағларнинг ўз вақтида молиялаштирилишини ва улардан самарали фойдаланилишини таъминлаш, Хукумат кафолати остида жалб этиладиган қарз маблағларнинг ўз вақтида қайтарилиши таъминланишини назорат қилиш;

Манфаатдор вазирликлар ва буюртмачи идоралар томонидан ишлаб чиқилган эҳтиёт қисмлар ва компонентлар ишлаб чиқаришни маҳаллийлаштириш дастурларини, шунингдек ишлаб чиқарилган маҳсулотларнинг ташқи бозорларга кириб бориши бўйича маркетинг дастурларини экспертизадан ўтказиш;

Айрим стратегик муҳим ва йирик лойиҳаларни давлат томонидан кўллаб –

қувватлаш чора – тадбирлари, қурилиши амалдаги қонун ҳужжатлари бузилган ҳолда амалга оширилган лойиҳаларни маблағ билан таъминлашни тўхтатиб қўйиш, шунингдек инвестиция дастури бажарилиши барбод бўлишига йўл қўювчи вазирлар ва идоралар, корхоналар ва буюртмачи ташкилотларнинг раҳбарларини жавобгарликка тортиш юзасидан таклифлар ва тавсиялар ишлаб чиқиш;

Хорижий инвестициялар иштирокидаги йирик ва стратегик муҳим инвестиция лойиҳаларини ўз вақтида рўёбга чиқаришга кўмаклашуви бошқа асосий масаларни кўриб чиқиш йўли билан амалга оширилади.

Ташқи иқтисодий алоқалар, инвестициялар ва савдо вазирлиги, Молия вазирлиги, Иқтисодиёт вазирлиги ва ваколатли банклардан олинган маълумотлар асосида инвестиция дастурининг амалга оширилиши тўғрисида йиғма ахборот тайёрлайди, хусусан,

инвестициялашдан олдинги тадқиқотларнинг ўз вақтида ўтказилиши, техник – иқтисодий асослашлар ва лойиҳа – смета ҳужжатларининг ишлаб чиқилиши тўғрисидаги инвестиция лойиҳа – смета ҳужжатларининг ишлаб чиқилиши тўғрисида инвестиция лойиҳалари ташаббускорларида олинган ахборот;

Техник – иқтисодий асослашлар ва лойиҳа – смета ҳужжатлари ваколатли экспертиза органлари томонидан экспертиза қилинганлиги тўғрисидаги ахборот тайёрлайди.

Дастурнинг мониторинг натижалари Дастурнинг амалга оширилиши тўғрисидаги ҳар чораклик ахборотларни тайёрлашда ҳамда навбатдаги уч йиллик даврга дастурни шакллантиришда фойданилади.

Адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикасининг “Инвестиция фаолияти тўғрисида”ги Қонуни. – Т.: 1998 й. 24 декабрь.
2. Постановление Президента Республики Узбекистан 09.10.2006 г. №ПП-484 “Об инвестиционной программе Республики Узбекистан на 2007 год”.
3. Постановление Кабинета Министров Республики Узбекистан 04.01.200 г. №1 “О государственном мониторинге хода реализации проектов, включенных в инвестиционную программу Республики Узбекистан” (В настоящее Постановление внесены изменения в соответствии с Постановлением КМ РУз от 19.04.2002. № 153, 28.02.2003 г. № 112, 22.02.2005 г. № 73, 15.11.2005 г. № 251).
4. Каримов И.А. Банк тизими, пул муомиласи, кредит, инвестиция ва молиявий барқарорлик. – Т.: “Ўзбекистон”, 2005 й.
5. Узоқов А., Носиров Э, Саидов Р., Султонов М. Инвестиция лойиҳаларини молиялаштириш ва уларнинг мониторинги. Ўқув қўлланма. Т.: «Иқтисод – молия», 2006 й. 380 бет.
7. Ғозибеков Д.Ғ. Инвестицияларни молиялаштириш масалалари. – Т.: “Молия” нашриёти, 2003 й. 332 бет.
6. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент. Учебный курс. Киев, 2001.
7. Чернов В.А. Инвестиционная стратегия: – М.: Учеб. Пособие для вузов. – М.: “ЮНИТИ – ДАНА”, 2003. 158 стр.
8. Кныш М.И., Перекатов Б.А., Тютиков Ю.П. Стратегическое планирование инвестиционной деятельности. Учеб. Пособие. – СПб.: изд.дом «Бизнес - Пресса», 1998 – 315 стр.